

תוכן עניינים

3.....	מבוא
4.....	חוק הגנת ילדים – המסגרת הנורמטיבית
4.....	משולש האינטרסים
5.....	חוקר ילדים או שופט
7.....	יישומו של החוק - מגמות מרחיבות
7.....	דרישת הסיוע
9.....	פרשת פלוני
13.....	"תפקידו" של הילד
14.....	גיל הילד
17.....	דיון ומסקנות
20.....	סיכום
21.....	רשימה ביבליוגרפית

מבוא

הדין הישראלי אימץ כבר לפני שנים רבות הסדרים פרוצדוראליים הנוגעים לילדים בהליך הפלילי. בכך הקדים המשפט הישראלי מערכות משפט זרות וחשובות שבחלקן נחקקו הסדרים דומים בשנים מאוחרות יותר, ובחלקן טרם חוקקו הסדרים מפורטים שכאלו.

מרביתם של הסדרים אלו כלולים בחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים)¹. חוק זה נועד להגן על הילדים בהליך הפלילי, תוך מתן תשומת לב להשלכות השליליות ולהשפעות המזיקות שעלולות להיות להליך הפלילי על הילד. האינטרס שבשמירה על שלומו של הילד בהליך הפלילי עלול להתנגש לעיתים עם אינטרסים חשובים אחרים, כמו למשל האינטרס שבקיומו של הליך הוגן העומד לנאשם בהליך הפלילי כזכות קנויה. בחוק הגנת ילדים ביקש המחוקק לאזן בין האינטרסים המנוגדים לעיתים והגדיר בצורה ברורה את היקף תחולתו של החוק.

במסגרת העבודה אבקש לעמוד על אופן יישומן של ההוראות הכלולות בחוק הגנת ילדים על מנת לעמוד על אופיין. במסגרת כך אבקש לבחון, האם ועד כמה נצמד בית המשפט להוראות החוק הפורמאליות או שמא הוא מעדיף יישום גמיש ומותאם נסיבות. בדיקה זו אעשה באמצעות עיון בכמה מההיבטים הכלולים בחוק הגנת ילדים, וביניהם: שאלת הסמכות לאפשר את עדותו של הילד בפני בית המשפט; דרישת הסיוע לעדותו של הילד בפני חוקר הילדים שהובאה כראיה במשפט; שאלת הגשת עדותו של ילד בפני חוקר הילדים כאשר בשעת הגשת העדות הילד כבר עבר את הגיל הקבוע בחוק; שאלת תחולתו של החוק לעניין "תפקידו" של הילד – קרבן, חשוד או עד חיצוני; שאלת גילו של הילד.

יובהר כבר כעת, כי מטרתי איננה להכריע בחילוקי הדעות בסוגיות אלו, אשר ניכרים מבין עמדות המלומדים ובתי המשפט. מטרתי הינה לזהות את היחס העקרוני שמעניקים בתי המשפט והמלומדים לאופיו של החוק ולגמישותו של הוראותיו. במסגרת הדיון אבקש להצביע על גישה עקרונית הניכרת בכמה היבטים של החוק, לפיה יש ליישם את הוראות החוק באופן גמיש המותאם באופן ספציפי לילד הנדון ולנסיבות הנדונות. לאחר שאצביע על גישה זו, אבקש להסיק ממנה לגבי סוגיות שטרם הוכרעו על ידי בית המשפט, ואציג את עמדותי.

בראשית העבודה, אציג את כלל האינטרסים הבאים לידי ביטוי בחוק הגנת ילדים ואראה כיצד בא לידי ביטוי כל אחד מהאינטרסים בהוראות החוק. בהמשך לכך, אעמוד על השאלה העקרונית בדבר סמכותו של חוקר הילדים כפי שהוא קבועה כיום בחוק, ואציג את חילוקי הדעות בהקשר זה. לאחר מכן, אעמוד בהרחבה על היבטים שונים בחוק הגנת ילדים, ואציג את הגישה הבלתי פורמאלית לגבי כל אחד מההיבטים הללו. לבסוף, אערוך דיון, בו אציג באופן ממוקד את הגישה העולה מכל אחד מההיבטים האמורים, ואציע את עמדותי לעניין סוגיה שטרם הוכרעה בבית המשפט – הבאת עדותו של חוקר הילדים אודות נסיבות מתן האמרה בפניו כאשר הילד מעיד במשפט – סוגיה אשר לדעתי ניתן להשיב עליה לאור הגישה הבלתי פורמאלית לגבי אופן יישום החוק.

חוק הגנת ילדים – המסגרת הנורמטיבית

משולש האינטרסים

¹ חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו-1955. (להלן: "חוק הגנת ילדים").

חוק הגנת ילדים, כשמו כן הוא, נועד להגן על הילד בהליך הפלילי. על פי פרשנותו של בית המשפט העליון, הוראות החוק נועדו לאזן בין "משולש אינטרסים" הבאים לידי ביטוי בעת מתן עדותו של ילד בהליך הפלילי: א. האינטרס הציבורי התומך בהעמדת העבריינים לדין ולהענשתם. ב. האינטרס הפרטי של הילד התומך במתן הגנה לילד העלול לסבול נזק נפשי כתוצאה מחשיפה להליך הפלילי. ג. האינטרס הציבורי המרכזי בהליך הפלילי – קיומו של הליך הוגן והגעה לחקר האמת.

כך נאמר בהקשר זה בפרשת מזרחי:

"חוק הגנת ילדים נועד לאזן בין "משולש אינטרסים": האינטרס החברתי בהבאת עבריינים לדין והענשתם; האינטרס החברתי והפרטי להגן על הילד מנזק נפשי נוסף כתוצאה מחשיפתו להליכים משפטיים, ובכללם חקירתו הנגדית והאינטרס – המשותף לנאשם ולחברה – בקיומו של הליך הוגן, ובגילוי האמת"².

בפרשת מזרחי סיווג בית המשפט חלק מההוראות החוק על פי האינטרס שעליו נועדו הן לעגן. כך למשל נאמר על ידי בית המשפט, כי הוראות סעיפים 2 ו-4 לחוק, נועדו להגן על האינטרס הפרטי של הילד ועל השמירה עליו. סעיף 4 לחוק קובע, כי למעט בחריגים מסוימים אין לחקור ילד על עבירה שהחוק חל עליה אלא על ידי חוקר ילדים. סעיף 2(א) לחוק קובע כי אין מעידים ילד על עבירה שהחוק חל עליה, מבלי שנתקבלה רשותו של חוקר הילדים. בסעיף 2(ג) נקבע, כי אף לאחר שחוקר הילדים אישר את עדותו של הילד בפני בית המשפט, רשאי בית המשפט, מיזמתו או לבקשת חוקר הילדים, להורות על הפסקת עדותו של הילד בפניו אם מצא כי המשך העדות עלול לגרום נזק נפשי לילד. הוראות אלו ללא ספק נועדו על מנת להגן על האינטרס הפרטי שבשמירה על שלומו של הילד.

האינטרס הציבורי שבהעמדת עבריינים לדין והענשתם מצא את ביטויו בהוראת סעיף 9 לחוק. סעיף זה קובע, כי עדות שנתן הילד בפני חוקר הילדים ואשר תועדה באמצעים הקבועים בחוק, כשרה להתקבל כראיה בבית המשפט. הוראה זו הינה חריג לכלל הבסיסי בדיני הראיות הפוסל עדות מפי השמועה שמקורו במשפט האנגלי³. פקודת הראיות⁴ מונה חריגים מועטים לעדויות הכשרות להתקבל חרף העובדה שהעד איננו מעיד בעצמו בבית המשפט⁵, וחוק הגנת הילדים מוסיף לחריגים אלו אף את עדותו של הילד בפני חוקר הילדים בעבירה שהחוק חל עליה.

² רע"פ 3904/96 סימן טוב מזרחי נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 08.05.97). בפסקה 13 לפסק דינו של כב' השופט גולדברג).

³ ראה: ג' הלוי, תורת דיני הראיות, (כרך א, 2013). 149-150. וכן: ע"פ 8641/12 מוחמד סעד נ' מדינת ישראל, (פורסם בנבו, 05.08.13). בעמ' 24.

⁴ פקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971. (להלן: "פקודת הראיות").

⁵ ראה למשל סעיפים 9, 10 ו-10א לפקודת הראיות.